

Adam RYBKA¹
Michał KRUPA²

KIERUNKI PROJEKTOWANIA NIEWIELKICH OBIEKTÓW O FUNKCJI TEATRALNEJ NA PRZYKŁADZIE NOWEJ SIEDZIBY TEATRU LALEK W RABCE-ZDROJU

Artykuł dotyczy problematyki projektowania niewielkich obiektów teatralnych na przykładzie koncepcji nowej siedziby Teatru Lalek w Rabce-Zdroju. Zagadnienie to zostało przedstawione na tle obiektów o podobnej funkcji, które powstały na świecie w ciągu ostatnich lat: Dee and Charles Wyly Theatre w Dallas USA, projektu REX i OM, Domäne Hildesheim w Hildesheim Niemcy, projektu agn Niederberghaus & Partner GmbH. W artykule przeanalizowano wielofunkcyjne budynki przeznaczone na potrzeby kultury m.in.: Małopolski Ogród Sztuki projektu pracowni Ingarden & Ewý. Analiza wybranych realizacji posłużyła do opracowania na zlecenie przedstawicieli samorządu terytorialnego koncepcji architektonicznej obiektu teatralnego w Rabce-Zdroju. Zadanie to wymagało wieloetapowych studiów związanych z technologią funkcjonowania teatru, a także, w tym przypadku, odpowiednim nawiązaniem do zastanego krajobrazu kulturowego zabytkowego uzdrowiska. Wynikiem tych analiz było stworzenie modelowego projektu budynku o przedmiotowej funkcji, który następnie modyfikowano i dostosowywano do możliwości i oczekiwań inwestora oraz kontekstu, w którym inwestycja będzie realizowana – sąsiedztwo dwóch zabytkowych kościołów. Ważnym aspektem związanym z realizacją inwestycji kulturalnych jest ich znaczenia dla społeczności lokalnych. W toku prac projektowych zostały opracowane trzy warianty koncepcji różniące się przyjętymi rozwiązaniami funkcjonalnymi, przestrzennymi oraz zastosowanym językiem form architektonicznych. Wybrana wspólnie z inwestorem koncepcja zakłada stworzenie budynku, w którym elementy związane z funkcją teatralną mogą być wykorzystywane w inny sposób. Dzięki temu zabiegowi budynek teatru będzie obiektem multifunkcyjnym co w oczywisty sposób zwiększy jego atrakcyjność, a także podniesie rentowność całej inwestycji.

Słowa kluczowe: projekt architektoniczny, teatr, obiekt wielofunkcyjny

---

¹ Dr hab. inż. arch. Adam RYBKA, prof. PRz, Politechnika Rzeszowska, Al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów, telefon: (17 865) 1624, akbyr@prz.edu.pl.

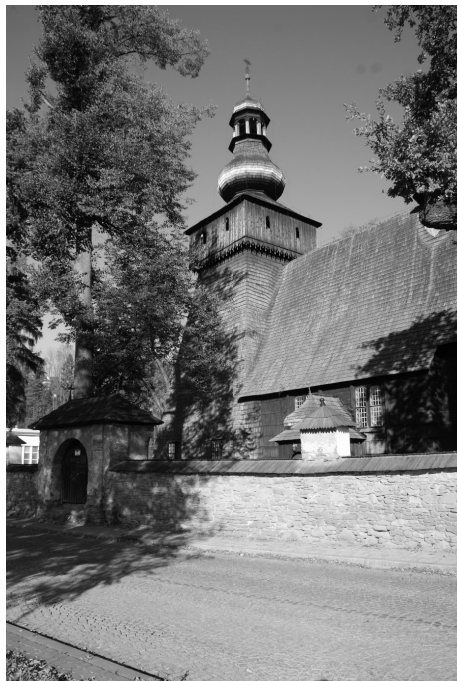
² Autor do korespondencji: dr inż. arch. Michał Krupa, Politechnika Rzeszowska, Al. Powstańców Warszawy 12, 35-959 Rzeszów, telefon: (17 865) 1691, mkrupa@prz.edu.pl.

1. Historia Teatru Lalek w Rabce-Zdroju

Rabka-Zdrój jako uzdrowisko funkcjonowała już w latach 60-tych XIX wieku [1]. Historia teatru lalek w Rabce-Zdroju związana jest ze zmianą charakteru miasta na uzdrowisko dziecięce po II Wojnie Światowej. Konieczność zapewnienia ciągłości edukacji młodym pacjentom Państwowego Zespołu Sanatoriów Przeciwgruźliczych zaowocowała utworzeniem Referatu Pedagogicznego, przy którym zorganizowano w 1949 roku teatr lalek. Pierwsze przedstawienia organizowano w Oficerskim Domu Wypoczynkowym w Rabce. Teatr, który stał się stałym elementem kulturalnej oferty uzdrowiska do połowy lat osiemdziesiątych XX wieku nie miał własnej siedziby. Korzystano z udostępnionych pomieszczeń m.in. w Willi „Wiosna” przy ul. Poniatowskiego (1949 r.) oraz w Willi „Wesoła” na Słonem (od 1950 r.). Dopiero w 1985 roku na potrzeby teatru przeznaczona została Willa „Watra” przy ul. Pocztowej 6, mieszcząca „Dom Aktora”, w którym do dzisiaj znajdują się pomieszczenia administracji, lokale mieszkalne pracowników, pokoje gościnne oraz biblioteka. Wówczas teatr nie posiadał stałej sceny w związku z czym spektakle odbywały się najczęściej w sanatoriach lub szkołach. Problemy lokalowe oraz związane z tym trudności logistyczne przy organizacji kolejnych przedstawień trwają do dziś.

Prace nad nowym projektem siedziby teatru lalek zostały podjęte w 2008 roku. Początkowo, przyjęty początkowo harmonogram prac nad projektem był niezwykle komfortowy z perspektywy architekta. Wiadomo było, że zgodnie z ustaleniami samorządu lokalnego podjętymi jeszcze w 1990 roku teatr będzie zlokalizowany przy ul. Orkana, na terenie należącym do parafii Św. Marii Magdaleny. Konkretna działka miała jednak dopiero zostać wydzielona. Jej kształt i powierzchnia miały wynikać z przyjętych rozwiązań architektonicznych. Prace projektowe rozpoczęto od sformułowania programu funkcjonalno-użytkowego. Wypracowano rozwiązania, które wydawały się optymalne. Następnie stworzono wstępną koncepcję architektoniczną budynku i to do niej dostosowano projekt wydzielenia nowej działki. Niestety rzeczywistość zweryfikowała całą sytuację gdyż nabyta przez inwestora działka nie pozwalała na realizację pierwotnej koncepcji.

Przy pracach nad nowym projektem pozostawiono założoną wielkość sceny oraz widowni, która miała pomieścić 200-250 osób. Pozostałe elementy budynku musiały zostać całkowicie przeprojektowane. Wielkość działki nie pozwalała bowiem na wygodne rozmieszczenie pomieszczeń związanych z zapleczem scenicznym czy foyer na jednym poziomie. Jednocześnie warunki gruntowe sprawiały, że projektowanie kondygnacji podziemnej byłoby całkowicie nieracjonalne. Wysokość budynku ograniczały wymogi ochrony ładu przestrzennego co wynikało z faktu, że w najbliższym sąsiedztwie znajduje się dwukondygnacyjny budynek banku, a nieco dalej, po przeciwnej stronie ul. Orkana dwa kościoły pw. Św. Marii Magdaleny: XVII wieczny kościół, drewniany, siedziba Muzeum Władysława Orkana oraz wzniesiony na początku XX wieku murowany.

Ryc. 1. Muzeum Władysława Orkana w Rabce-Zdroju, fot. [w:] Archiwum autora

Fig. 1. Władysław Orkan Museum in Rabka-Zdrój, photography [in:] Author's archive

Ryc. 2. Teatr Dee i Charles'a Wyly, Dallas, USA, fot. [w:] Archiwum autora

Fig. 2. Dee and Charles Wyly Theater, Dallas, USA, photography [in:] Author's archive

Wymienione wyżej uwarunkowania zmusiły projektantów do poszukiwania nowych rozwiązań architektonicznych. W tym celu przeanalizowano projekty oraz zrealizowane obiekty o zbliżonej funkcji, w których zaobserwowano podobne problemy. Poniżej przedstawiono kilka z nich. Jedne stanowiły inspirację w zakresie rozwiązań funkcjonalnych, inne zwracały uwagę zastosowanymi formami, kolejne ukazywały różne sposoby nawiązywania dialogu z zastanym otoczeniem.

2. Teatr Dee i Charles Wyly w Dallas (USA)

Jednym z ciekawszych, współcześnie zrealizowanych obiektów teatralnych jest Teatr Dee i Charles'a Wyly w Dallas w Stanach Zjednoczonych. Jego wyjątkowość polega na zupełnie nietypowym rozmieszczeniu poszczególnych stref funkcjonalnych wewnątrz budynku. Nietypowy układ wynikał częściowo z kontekstu przestrzennego (w tym z kształtu i rozmiarów działki), w którym miał być zrealizowany. Decydujący jednak był eksperymentalny charakter działalności artystycznej prowadzonej przez tę instytucję wymagający stworzenia moż-

liwości elastycznego kształtowania przestrzeni sceny i widowni oraz ich wzajemnych relacji. Pomieszczenia, które w tradycyjnym teatrze znajdują się za sceną jak choćby kieszenie sceniczne czy magazyny zostały zlokalizowane ponad przestrzenią, w której odbywają się spektakle. Natomiast elementy, które zwykle odnajduje się pomiędzy strefą wejściową a sceną znalazły się częściowo na kondygnacji podziemnej oraz na wyższych piętrach [2]. W rezultacie architektki z współpracujących przy projekcie biur OMA oraz REX uzyskali przestrzeń na poziomie parteru, którą można swobodnie kształtować oraz otwierać na otoczenie zewnętrzne budynku [3]. Ten nietypowy rozkład funkcji wymusił zastosowanie wielu urządzeń pozwalających na relatywnie szybkie i łatwe manipulowanie elementami widowni, sceny czy dekoracji. W ten sposób powstał ciekawy budynek, który można nazwać „maszyną” teatralną. Udowodniono w ten sposób, że nietypowy układ części związanej bezpośrednio ze sceną i ruchem dekoracji w trakcie spektaklu może skutecznie działać. To podejście projektantów widać również w bryle zewnętrznej, która w zasadzie w żaden sposób nie odwołuje się do archetypicznych form kojarzących się z obiektem mieszczącym teatr gdyż jest prosta, monolityczna architektura i sugeruje bezwzględne podporządkowanie funkcji.

3. Teatr na Zamku Marienburg (Kulturcampus Domäne Marienburg) w Hildesheim, (Niemczech)

Przykładem projektu, w którym dokonano skutecznej integracji nowoprototypowanej formy z zabytkowym otoczeniem jest Teatr na Zamku Marienburg w Hildesheim, w Niemczech należący do Wydziału Teatru i Muzyki lokalnego Uniwersytetu. Projekt budynku, który został ukończony w 2012 roku przygotowała firma agn Niederberghaus & Partner GmbH. Projektanci zrezygnowali z poszukiwania dosłownych cytatów formalnych w zabytkowym sąsiedztwie. Połączenie zabytkowej struktury z prostą i nowoczesną formą architektoniczną przyniosło efekt w postaci wysokiej jakości architektury i tworzonej przez nią przestrzeni [4]. Zastosowanie skromnych środków wyrazu architektonicznego podkreśla walory estetyczne środowiska, w które budynek został wkomponowany. Śledząc linie gzymsów i nadproży projektowanego budynku można dostrzec elementy historycznej przestrzeni, do których nawiązywali architektki. Podobnie jak w wyżej wymienionych przykładach widać, że przy ograniczonej skali projektowanych obiektów teatralnych zasadniczy wpływ na zewnętrzną formę budynku ma fakt, że w środku znajduje się zamknięta kubatura sali teatralnej. Jedynie przestrzeń pełniąca funkcję foyer stwarza okazję do uzasadnionego „otwarcia” elewacji – np. za pomocą przeszkleń.

Ryc. 3. Teatr na Zamku Marienburg w Hildesheim, fot. [w:] Archiwum autora

Fig. 3. Domäne Marienburg Theater, photography [in:] Author's archive

4. Małopolski Ogród Sztuki w Krakowie

Znakomitym przykładem wielofunkcyjnego budynku kulturalnego jest siedziba Małopolskiego Ogródu Sztuki w Krakowie zaprojektowana przez biuro Ingarden & Ewy. Złożona funkcja została wpisana w gabaryty XIX-wiecznej zabudowy. Projekt zakładał głęboką integrację środowiska zewnętrznego oraz wnętrza budynku. Styk tych dwóch przestrzeni miał sprzyjać działalności artystycznej ale nie tylko, autorzy projektu doskonale zdawali sobie sprawę z komercyjnych aspektów funkcjonowania tego typu obiektów. Atrakcyjna przestrzeń związana ze strefą wejściową budynku świetnie nadaje się do organizowania tutaj ekspozycji czy promocji handlowych. Podobnie, jak we wcześniej omawianym projekcie – Teatru w Hildesheim, spójna przestrzeń stworzona przez zabytkowe otoczenie oraz nowy budynek została stworzona przez elementy zupełnie różne w odbiorze [5].

Ryc. 4. Małopolski Ogród Sztuki w Krakowie, fot. [w:] Archiwum autora

Fig. 4. Lesserpoland Garden of Art in Krakow, photography [in:] Author's archive

5. Koncepcja nowej siedziby Teatru Lalek w Rabce-Zdroju

Wybrane i wyżej przedstawione przykłady dobrze ilustrują zasadnicze problemy jakie pojawiły się przy przedmiotowym projekcie nowej siedziby Teatru Lalek w Rabce-Zdroju. Mając na uwadze przedstawione na początku artykułu problemy związane z samą działką (stosunkowo niewielka powierzchnia) jak i jej położeniem (sąsiedztwo obiektów zabytkowych) stworzono kolejno trzy koncepcje. W niniejszym artykule przedstawiona zostanie ostatnia, zaakceptowana przez inwestora. Całkowite podporządkowanie projektowanego budynku funkcji i technologii teatralnej okazało się z kilku względów niemożliwe, na przykład powierzchnia działki nie pozwoliła na zaprojektowanie prawej i lewej kieszeni scenicznej – przewidziano tylko lewą. Analiza wysokościowa przeprowadzona w obszarze oddziaływania inwestycji wykluczyła możliwość wzniesienia sznurowni o pełnej wysokości wynikających z tradycyjnych modeli tatrów. Punktem wyjścia przy projektowaniu była pojemność widowni określona na poziomie 200 do 250 widzów. W powiązaniu z nią ustalono wielkość sceny i okna scenicznego. Dalsze rozmieszczenie poszczególnych funkcji i rozmiar związanych z nimi pomieszczeń były kompromisem pomiędzy zasadami projektowania budynków teatralnych, a uwarunkowaniami jakie stwarzała działka oraz możliwościami finansowymi inwestora. Zastosowanie odpowiedniego wyposażenia w sali pozwoli na to, aby pełniła również funkcję kina czy sali audytorijnej. Foyer znajduje się na dwóch kondygnacjach, na których znajdują się wejścia na widownię (parter oraz 2 piętro). Ograniczona powierzchnia

działki uniemożliwiła zaprojektowanie tej niezwykle ważnej przestrzeni w sposób tradycyjny, na jednym poziomie. Niemniej jednak szukając pozytywnych aspektów tej sytuacji należy zwrócić uwagę, że dzięki temu widzowie w przerwach spektakli będą mogli z poziomu 2 piętra podziwiać widok na XVII wieczny drewniany kościół. Dążenie do optymalizacji kosztów realizacji i późniejszej eksploatacji obiektu poszukiwano sposobów na ograniczenie kubatury. Osiągnięto to przez integrację pewnych funkcji i przestrzeni. Pomieszczenie pełniące rolę kieszeni scenicznej pozwala również na pracę nad scenografią czy kostiumami. Udało się stworzyć zwartą bryłę, pozbawioną na większości powierzchni otworów, co ma pozytywny wpływ na efektywność energetyczną projektowanego budynku. Parametry termoizolacyjne przegród przekraczają o przeszło 70% parametry narzucone przez obowiązujące prawo. Większe przeszklenia znajdują się głównie na zachodniej elewacji budynku. Założenia koncepcji zawierają postulat przyjęcia takich rozwiązań materiałowych i instalacyjnych aby obiekt kwalifikował się do programu „LEMUR – Energooszczędne Budynki Użyteczności Publicznej” realizowanego przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Program ten ma na celu minimalizację emisji CO₂ w procesie realizacji i eksploatacji projektowanych budynków. Wstępne analizy wykazały, że przyjęte rozwiązania architektoniczne są wystarczające do zakwalifikowania budynku nawet do najwyższej kategorii „A”, przewidzianej we wspomnianym programie NFOŚiGW.

Ryc. 5. Projekt Teatru Lalek w Rabce-Zdroju – widok od pn.-zachodu, archiwum G.P. ZERIBA
Fig. 5. Puppet Theatre project in Rabka-Zdrój – view from north-west, G.P. ZERIBA's archive

Ryc. 6. Projekt Teatru Lalek w Rabce-Zdroju – widok od zachodu, archiwum G.P. ZERIBA

Fig. 6. Puppet Theatre project in Rabka-Zdrój – view from west, G.P. ZERIBA's archive

Ryc. 7. Projekt Teatru Lalek w Rabce-Zdroju – widok od południa, archiwum G.P. ZERIBA

Fig. 7. Puppet Theatre project in Rabka-Zdrój – view from south, G.P. ZERIBA's archive

Ryc. 8. Projekt Teatru Lalek w Rabce-Zdroju – widok od pn-wsch, Archiwum G.P. ZERIBA.

Fig. 8. Puppet Theatre project in Rabka-Zdrój – view from north-east, G.P. ZERIBA's archive.

Reasumując należy zwrócić uwagę na fakt, że projektowany budynek Teatru w Rabce-Zdroju będzie miał niebagatelne znaczenie dla lokalnej społeczności. Realizacja ta wpłynie na poszerzenie oferty kulturalnej miasta a także stworzy możliwość organizacji imprez o charakterze komercyjnym. Należy mieć nadzieję inwestycja zostanie zakończona sukcesem, a obiekt stanie się jednym z nowych symboli miasta.

Literatura

- [1] Beiersdorf Z., Krasnowolski B.: Rabka. Studialne materiały konserwatorskie dla zespołu uzdrowiska i dawnej wsi, mpis, Kraków 1977, [w:] Archiwum NID O. Kraków, sygn. 495, s. 4-6.
- [2] Schmolke, B.: Construction and Design Manual: Theatres and Concert Halls, Dom Publisher, Berlin 2011.
- [3] Giannotti, A.: Drama in the City - Dee and Charles Wyly Theater, C3, Seul 2009, s. 74-87.
- [4] Kuśnierz-Krupa D., Konserwatorski profesjonalizm w Lizbonie / Conservator's professionalism in Lisbon, [w:] „Karta Krakowska 2000 – 10 lat później - Cracow Charter 2000 - 10 years later”, (red.) A. Kadłuczka, Monografia nr 400, Seria Architektura, Wyd. PK, Kraków 2011, s. 177.
- [5] Stiasny G., Mycielski K.: Małopolski Ogród Sztuki, [w:] „Architektura – murator” nr 01/2013, Warszawa 2013, s. 34-53.

TRENDS IN DESIGNING SMALL OBJECTS SERVING A THEATRE FUNCTION ON THE EXAMPLE OF THE NEW PUPPET THEATRE IN RABKA-ZDROJ

Summary

The article concerns the issue of designing small theatre objects on the example of the new Puppet Theatre in Rabka Zdroj. The question was posed against the background of theatre objects created in the world within recent years, such as: Dee and Charles Wyly Theatre in Dallas, USA, designed by REX and OMA and Domäne Hildesheim in Hildesheim, Germany, designed by agn Niederberghaus & Partner GmbH. Multi-functional buildings meant to serve cultural needs have also been analysed in the article, e.g.: Lesser Poland Garden of Art designed by Ingarden & Ewý. An analysis of selected realisations was used to prepare an architectonic concept of such a theatre object in Rabka-Zdroj commissioned by representatives of the local government. The task required multi-stage studies connected with e.g. technology of theatre functioning, functionality of a theatre object and, in this case, an appropriate reference to the existing cultural landscape of a historic health resort. The result of those analyses was creating a model project of such a building which was subsequently modified and adjusted to the possibilities and expectations of a concrete investor, and of the context in which a given investment would be realised – neighbourhood of two historic churches. An important aspect connected with the realisation of cultural investments is their significance for local communities. In the course of project work, three variants of the concept were prepared which differed in accepted functional and spatial solutions, and the applied language of architectonic forms. The concept, selected jointly with the investor, involves creating a building in which elements serving theatre functions can be used otherwise. Because of that the theatre building will be a multi-functional object which will obviously enhance its attractiveness and also increase the profitability of the whole undertaking.

Keywords: architectural design, theater, multifunctional building

DOI:10.7862/rb.2014.113

Przesłano do redakcji: 14.05.2014 r.

Przyjęto do druku: 04.09.2014 r.